

Η εξελικτική πορεία του Ολοήμερου Σχολείου μέσα στον χρόνο

Ευγενία Μπαζάνη

Διευθύντρια 13ου Δημοτικού Σχολείου Χαλανδρίου
mpazaneeugenia@gmail.com

Περίληψη

Σε κάθε εποχή οι κοινωνίες παρουσιάζουν ξεχωριστές ανάγκες και αιτήματα. Ένα ανάλογο πρόβλημα είναι κι αυτό που σχετίζεται με το παιδί της σύγχρονης κοινωνίας και τον τύπο του σχολείου που τού αρμόζει. Στις αυξημένες ανάγκες του παιδιού έρχεται να ανταποκριθεί το Ολοήμερο Σχολείο. Το Ολοήμερο υπήρξε ένας θεσμός της εκπαίδευσης που δημιούργησε τις προσδοκίες για ένα διαφορετικό σχολείο, το οποίο θα ικανοποιούσε τόσο παιδαγωγικούς όσο και κοινωνικούς στόχους. Η εισαγωγή του θεσμού συμβάλλει ουσιαστικά στον στόχο του Υπουργείου Παιδείας για ποιοτική αναβάθμιση της παιδείας. Απώτερος σκοπός μας είναι να γίνει μια συστηματική ανάλυση του Ολοήμερου Σχολείου σε μια κοινωνία, που συνεχώς αλλάζει και εξελίσσεται με ταχύτατους ρυθμούς. Συγκεκριμένα αναφέρονται οι σκοποί του και η ιστορική του πορεία στην Ελλάδα. Η αναγκαιότητα ύπαρξης του Ολοήμερου Σχολείου, το οποίο αποτελεί μια σημαντική καινοτομία που εισήχθη στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση, έρχεται να αναβαθμίσει την εκπαιδευτική πραγματικότητα και να εδραιωθεί στο εκπαιδευτικό σύστημα παιδαγωγική αναγκαιότητα.

Λέξεις-κλειδιά: Ολοήμερο, Εγκύκλιοι, Μαθητής/τρια, Εκπαιδευτικός, Αναβάθμιση.

1. Εισαγωγή

Σε κάθε εποχή οι κοινωνίες παρουσιάζουν ξεχωριστές ανάγκες και αιτήματα. Σε αυτά η εκάστοτε πολιτεία έχει υποχρέωση να παρέχει υπεύθυνες λύσεις. Ένα ανάλογο πρόβλημα είναι κι αυτό που σχετίζεται με το παιδί της σύγχρονης κοινωνίας και τον τύπο του σχολείου που τού αρμόζει. Στις αυξημένες ανάγκες του παιδιού έρχεται να ανταποκριθεί το Ολοήμερο Σχολείο. Αναλυτικότερα, ο τύπος αυτού του σχολείου έρχεται να προσφέρει στο παιδί των εργαζόμενων γονέων γνώσεις, ψυχαγωγία και ψυχολογική υποστήριξη (Χατζηδήμου, 2008). Το Ολοήμερο Σχολείο δε δημιουργήθηκε μόνο, για να συνυπάρχει με το παραδοσιακό σχολείο έχοντας επιπλέον νέα γνωστικά αντικείμενα, αλλά δημιουργήθηκε, για να βοηθήσει στις νέες κοινωνικές και παιδαγωγικές ανάγκες. Εμφανίζεται στον χώρο της εκπαίδευσης έχοντας νέες μεθόδους διδασκαλίας, νέα προγράμματα μαθημάτων, αναβαθμισμένες υποδομές και νέες συνθήκες σχολικής ζωής.

Ένα μεταρρυθμιστικό μέτρο, που υιοθετήθηκε από πολλές χώρες, είναι η ολοήμερη λειτουργία των σχολικών μονάδων. Μολονότι οι θεωρητικές βάσεις για το Ολοήμερο Δημοτικό Σχολείο εντοπίζονται στις αρχές του 20ου αιώνα και η εφαρμογή του εμφανίζεται στον ευρωπαϊκό χώρο από τα μέσα της δεκαετίας του 1950 (Θωίδης & Χανιωτάκης, 2007), τις δύο τελευταίες δεκαετίες διαπιστώνεται διεθνώς η αναζωπύρωση του ενδιαφέροντος για τη λειτουργία του σχολείου σε ολοήμερη βάση (Parsad et al., 2009). Υποστηρίζεται ότι ο συγκεκριμένος τύπος σχολείου, μέσα από τους πολύπτυχους σκοπούς και στόχους του συμβάλλει με πιο ικανοποιητικό τρόπο στις απαιτήσεις της κοινωνίας και στην ολόπλευρη ανάπτυξη των μαθητών/τριών.

Τα σύγχρονα κοινωνικά δεδομένα δημιούργησαν νέες απαιτήσεις, που δεν μπορούσε να τις καλύψει το παραδοσιακό σχολείο. Οι νέες συνθήκες που επικρατούν στην εποχή μας, οδήγησαν στη θεσμοθέτηση του Ολοήμερου Σχολείου. Το Ολοήμερο Σχολείο υπήρξε ένας θεσμός της εκπαίδευσης που δημιούργησε τις προσδοκίες για ένα διαφορετικό σχολείο, το οποίο θα ικανοποιούσε τόσο παιδαγωγικούς όσο και κοινωνικούς στόχους. Η ιδέα του

Ολοήμερου Σχολείου έρχεται από τα Τμήματα Δημιουργικής Απασχόλησης, τα οποία δημιουργήθηκαν από εργαζόμενους γονείς στα τέλη της δεκαετίας του '80 (Πυργιωτάκης, 2002). Αναγνωρίζοντας τις παιδαγωγικές και κοινωνικές ανάγκες που καθιστούν αναγκαίο τον νέο θεσμό, η πολιτεία ψήφισε τον νόμο 2525/1997. Η εισαγωγή του θεσμού του Ολοήμερου Σχολείου συμβάλλει ουσιαστικά στον στόχο του Υπουργείου Παιδείας για ποιοτική αναβάθμιση της παιδείας.

Καθώς το σχολείο θα πρέπει να συμβαδίζει με τα νέα δεδομένα, χρειάζεται και περισσότερο χρόνο, για να προσφέρει στους/στις μαθητές/τριες καινούριες εμπειρίες και νέες δραστηριότητες. Οφείλει από τη μια πλευρά να προσφέρει στους/στις μαθητές/τριες μια ολόπλευρη γνώση, ενώ θα πρέπει να αποτελέσει και αντισταθμιστικό παράγοντα μεταξύ των εκπαιδευτικών και κοινωνικών ανισοτήτων, καθώς πλέον συνυπάρχουν μέσα στην τάξη μαθητές/τριες από διαφορετικούς πολιτισμούς. Ο Μπουζάκης (1995: 37) αναφέρει ότι η θεωρητική θεμελίωση του Ολοήμερου Σχολείου στηρίζεται στην αντίληψη του «παιδαγωγούντος σχολείου», δηλαδή του σχολείου που δεν ταυτίζεται με τη διδασκαλία και τη μάθηση, αλλά πρωτίστως λειτουργεί ως χώρος αγωγής με στόχο την ολόπλευρη ανάπτυξη της προσωπικότητας του/της μαθητή/τριας.

Απώτερος σκοπός μας είναι να γίνει μια συστηματική ανάλυση του Ολοήμερου Σχολείου σε μια κοινωνία, που συνεχώς αλλάζει και εξελίσσεται με ταχύτατους ρυθμούς. Συγκεκριμένα αναφέρονται οι σκοποί του και η ιστορική του πορεία στην Ελλάδα. Τονίζεται επίσης, η αναγκαιότητα ύπαρξης του Ολοήμερου Σχολείου, το οποίο αποτελεί μια σημαντική καινοτομία που εισήχθη στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση, έρχεται να αναβαθμίσει την εκπαιδευτική πραγματικότητα και να εδραιωθεί στο εκπαιδευτικό σύστημα ως κοινωνική και παιδαγωγική αναγκαιότητα.

2. Θεωρητικό μέρος

2.1. Εννοιολογική προσέγγιση του Ολοήμερου Σχολείου

Υπάρχουν ωστόσο, διάφοροι ορισμοί για το Ολοήμερο Δημοτικό Σχολείο, που εμφανώς τονίζουν τον παιδαγωγικό χαρακτήρα του (Δεμίρογλου, 2005). Ο Holtappels ορίζει το Ολοήμερο ως έναν τύπο σχολείου, στον οποίο παρέχεται περισσότερος χρόνος στη διαδικασία ανάπτυξης και μάθησης και μπορεί να εξελιχθεί σε ζωτικό χώρο μάθησης και εμπειριών για παιδιά και νέους (Μπουζάκης, 1995). Θα ορίσουμε το Ολοήμερο ως το σχολείο, το οποίο με τη διευρυμένη χρονική λειτουργία, τους κατάλληλους χώρους και τα μέσα που διαθέτει, επιδιώκει, μέσω του εκπαιδευτικού προσωπικού και της συντονισμένης δράσης του, την εφαρμογή νέων μορφών διδασκαλίας και εργασίας, την επιτυχή ολοκλήρωση της μαθησιακής διαδικασίας και την προώθηση ποικίλων δραστηριοτήτων (ψυχαγωγικού-παιγνιώδη, δημιουργικού, ψυχοκινητικού-μουσικοκινητικού και πολιτιστικού χαρακτήρα), ώστε να συμβάλλει στην ολόπλευρη ανάπτυξη της προσωπικότητας των μαθητών/τριών.

Το Ολοήμερο Σχολείο δεν είναι ένα σχολείο το οποίο μένει ανοιχτό, για να καλύψει μόνο τις κοινωνικές ανάγκες, αλλά δημιουργήθηκε, για να αναθεωρήσει τον ρόλο του παραδοσιακού σχολείου. Η παιδαγωγική προστασία και καλλιέργεια του παιδιού, καθώς επίσης και η ένταξη νέων μαθημάτων αποτελεί βασικό σκοπό του (Αρkitσαίος, 2005). Επίσης, με τον όρο Ολοήμερο Σχολείο εννοούμε τη σχολική μονάδα, στην οποία το πρόγραμμα λειτουργεί τουλάχιστον ως τις 15:00 όλες τις εργάσιμες ημέρες της εβδομάδας. Η όλη οργάνωση βρίσκεται υπό την ευθύνη της σχολικής μονάδας. Βασική επιδίωξη του είναι να αναπτύξει την ολόπλευρη προσωπικότητα του/της κάθε μαθητή/τριας και ακολούθως να μεριμνήσει για την αγωγή και τη μάθηση. Οι εκάστοτε εκπαιδευτικές πρακτικές των χωρών έχουν ως αποτέλεσμα να αλλάξει ο ρόλος και για αυτό τα χαρακτηριστικά είναι πολυποίκιλα

(Μπουζάκης, 1995).

Ο Appel και ο Rutz προσδιορίζουν τα χαρακτηριστικά των Ολοήμερων Δημοτικών Σχολείων ως εξής: α) ο χρόνος παραμονής των μαθητών/τριών στο σχολείο, του οποίου η διάρκεια να είναι τουλάχιστον 4 ημέρες την εβδομάδα και 7 ώρες ημερησίως, β) η προσφορά γεύματος σε όσους/ες μαθητές/τριες επιθυμούν, γ) η κατάλληλη και ευέλικτη διαμόρφωση του σχολικού χώρου, ώστε να ανταποκρίνεται στις νέες απαιτήσεις, δ) η συνάφεια στις δραστηριότητες της προμεσημβρινής και μεταμεσημβρινής ζώνης, οι οποίες οργανώνονται από το εκπαιδευτικό προσωπικό υπό την εποπτεία της Διεύθυνσης του σχολείου, ε) η προετοιμασία των μαθητών/τριών για τα μαθήματα της επόμενης ημέρας, στ) η χρήση ανοιχτών μορφών μάθησης και διδασκαλίας, ζ) η επιδίωξη της παιδαγωγικής αξιοποίησης του ελεύθερου χρόνου των μαθητών/τριών και η) το «άνοιγμα» του σχολείου στην κοινωνία (Appel & Rutz, 1998).

Όμως, με το πέρασμα του χρόνου, καθώς ο θεσμός προσπαθούσε να συμβαδίσει με τις διάφορες κοινωνικές αλλαγές, εμφανίζονται και άλλοι τύποι Ολοήμερου Σχολείου, που έχουν μεταξύ τους κάποια βασικά κοινά χαρακτηριστικά: 1) Παραμονή στο σχολικό περιβάλλον μέχρι τις 15:30 για τις εργάσιμες μέρες της εβδομάδας. 2) Κατάλληλη διαμόρφωση του χώρου, ώστε να νιώθουν οικεία τα παιδιά. 3) Προσφορά μεσημεριανού φαγητού σε κατάλληλα διαμορφωμένους χώρους. 4) Επιδίωξη της παιδαγωγικής αξιοποίησης του ελεύθερου χρόνου των μαθητών/τριών (Appel & Rutz, 1998). 5) Προετοιμασία των μαθητών/τριών για την επόμενη μέρα. 6) Νέες μέθοδοι διδασκαλίας, οι οποίες από μετωπικές θα εξελίσσονται σε ομαδοσυνεργατικές. 7) Ειδικευμένο προσωπικό. 8) Πιο ελαστικό χρονικό περιθώριο στο Ωρολόγιο Πρόγραμμα (Βρεττός, 2002). 9) Ενισχυτική διδασκαλία σε αδύναμους μαθητές.

Το Ολοήμερο Σχολείο είναι εκπαιδευτικός θεσμός, που στοχεύει στη βελτίωση και αναβάθμιση του εκπαιδευτικού έργου, έτσι ώστε να ενισχυθεί ο μορφωτικός, πολιτιστικός-πολυπολιτισμικός ρόλος του και το «άνοιγμά του στην κοινωνία». Η φιλοσοφία του προσανατολίζει την εκπαιδευτική κοινότητα σε μια διαφορετική αντίληψη για την οργάνωση και τη λειτουργία του σχολείου και σε μια νέα θεώρηση της σχολικής πράξης (Πυργιωτάκης, 2002). Η εκπαίδευση είναι σημαντικό να εναρμονίζεται με τις ανάγκες του/της μαθητή/τριας και να υπάρχει ευελιξία στη διαμόρφωση του μαθησιακού περιβάλλοντος. Ο θεσμός του Ολοήμερου Σχολείου είναι επικυρωμένος από το σχετικό άρθρο του Ν.2525/97 και αποτελεί θεμελιώδες εκπαιδευτικό μοντέλο, που η φιλοσοφία του πηγάζει από την ανάγκη εκσυγχρονισμού του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος, ώστε να υπηρετεί τους αναπτυξιακούς στόχους της ελληνικής κοινωνίας.

2.2. Αναγκαιότητα-Σκοπός του Ολοήμερου Σχολείου

Η αφετηρία της λειτουργίας ενός σχολείου με πρωινό και απογευματινό ωράριο ανάγεται στα ημερήσια προγράμματα διδασκαλίας της εποχής του Ratke (1571-1635), του Comenius (1592-1670) στα προσχολικά κέντρα Oberlin 1711 και του βιομήχανου R. Owen (1816) στα αγροτικά οικοτροφεία της Γερμανίας, της Αυστρίας και της Γαλλίας. Στα μέσα του 17ου αιώνα παρουσιάζεται και εφαρμόζεται η ιδέα του J. Comenius περί ενός σχολείου που θα λειτουργούσε και το μεσημέρι συμβαδίζοντας έτσι με το εργασιακό πρόγραμμα των περισσότερων οικογενειών στη Ευρώπη. Μετά τις υλικές καταστροφές και τις ανθρώπινες απώλειες που προκλήθηκαν κατά τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, εμφανίστηκε η ανάγκη δημιουργίας ενός σχολείου, όπου θα μπορούσε να εφοδιάσει τους/τις μαθητές/τριες με τις απαραίτητες γνώσεις, για να μπορέσουν να ανταποκριθούν στις ανάγκες της κοινωνίας, καθώς και να είναι σε θέση να φροντίσει τους μαθητές για περισσότερη ώρα όσο οι γονείς

τους εργάζονται (Κυρίδης, Τσακιρίδου, & Αρβανίτη, 2006).

Το Ολοήμερο Σχολείο δημιουργήθηκε, για να αντιμετωπίσει τα προβλήματα του παραδοσιακού σχολείου και τις νέες κοινωνικές απαιτήσεις, που διαδραματίζονται στη σύγχρονη ελληνική κοινωνία. Μέσα από αυτές τις ραγδαίες αλλαγές τονίζεται η ανάγκη μιας ριζικής αναμόρφωσης του εκπαιδευτικού συστήματος, καθώς το παραδοσιακό σχολείο δεν μπορεί να συμβαδίσει με τα νέα αυτά δεδομένα. Η διαμόρφωση ενός νέου σχολείου το οποίο θα ανταποκρίνεται στις μορφωτικές και κοινωνικές ανάγκες, καθιστούν σήμερα πιο αναγκαία τη διεύρυνση του χρόνου παραμονής των μαθητών/τριών στο σχολείο.

Σύμφωνα με τον Καραβασίλη (2005) η λειτουργία του σχολείου ως Ολοήμερου καθίσταται αναγκαία, ώστε: α) Να μπορεί το σχολείο να προσφέρει υψηλής ποιότητας ακαδημαϊκή και πολιτιστική γνώση και β) Να καλύπτει τις ανάγκες της οικογένειας, η οποία παραχώρησε τα τελευταία χρόνια πολλές από τις ευθύνες της στην Πολιτεία. Επίσης, ο Πυργιωτάκης (2001) αναφέρει πως η ύπαρξη του θεσμού στο σχολείο του μέλλοντος κρίνεται αναγκαία, γιατί τα σύγχρονα κοινωνικά δεδομένα, η παγκοσμιοποίηση των κοινωνιών, οι αλλαγές στο χώρο της παραγωγής, η κοινωνία της γνώσης και οι αλλαγές στον χώρο της οικογένειας μάς οδηγούν αναγκαία στη δημιουργία του Ολοήμερου Σχολείου». Οι κοινωνικές συνθήκες με την έξοδο της γυναίκας στην αγορά εργασίας, οι πολυπολιτισμικές αλλαγές στην ελληνική κοινωνία, η ανάγκη του σχολείου να διασυνδεθεί με την ευρωπαϊκή και παγκόσμια κοινότητα αλλά και παιδαγωγικοί λόγοι, όπως η προσθήκη νέων γνωστικών αντικειμένων, η αντισταθμιστική αγωγή, η ενισχυτική διδασκαλία οδηγούν στην ενίσχυση και στη συνεχή ενδυνάμωση του Ολοήμερου Σχολείου.

Μία άλλη σημαντική ευθύνη που αναλαμβάνει το Ολοήμερο Σχολείο και το καθιστά αναγκαίο, είναι η προετοιμασία των μαθημάτων της επόμενης μέρας και η εκτέλεση των κατ' οίκον εργασιών (Δεμίρογλου, 2010). Η κάθε κοινωνία έχει τις δικές της ιδιαιτερότητες και τα δικά της χαρακτηριστικά. Το σχολείο οφείλει να προετοιμάσει τους/τις μαθητές/τριες, ώστε να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις της εκάστοτε κοινωνίας, καθώς και να τούς εφοδιάσει με κοινωνικές και πολιτισμικές εμπειρίες. Επομένως, στόχος του σχολείου δεν είναι μόνο η απόκτηση γνώσεων γύρω από τα γνωστικά αντικείμενα αλλά και η ολόπλευρη ανάπτυξη της προσωπικότητας των μαθητών/τριών (Μπουζάκης, 1995).

Οι αυξανόμενες ανάγκες της κοινωνίας οδήγησαν στην αλλαγή της σύνθεσης της οικογένειας με τη μητέρα να αφιερώνει πολλές ώρες στο τομέα της εργασίας. Είναι ήδη γνωστό ότι οι κοινωνικές εξελίξεις έχουν επιφέρει σοβαρές αλλαγές στην εσωτερική δομή και λειτουργία της οικογένειας (Αρkitσαίος, 2005). Οι γονείς λείπουν πολλές ώρες από το σπίτι, προκειμένου να καλύψουν τις οικονομικές ανάγκες της οικογένειας, με αποτέλεσμα να οξύνεται το πρόβλημα της ασφάλειας και της προστασίας των παιδιών. Έτσι, το Ολοήμερο Σχολείο για τους περισσότερους γονείς αποτελεί ένα προστατευόμενο περιβάλλον για τα παιδιά. Η μεταβολή της κοινωνίας και η κοινωνική απαίτηση για την εφαρμογή του σε πολλές χώρες του κόσμου και στην Ελλάδα θεωρείται το πιο πειστικό επιχείρημα για την αναγκαιότητά του (Δεμίρογλου, 2010).

Το Ολοήμερο Σχολείο απέκτησε σταδιακά έντονο παιδαγωγικό και κοινωνικό περιεχόμενο και σχεδιάστηκε, για να εξυπηρετήσει τους συγκεκριμένους στόχους. Οι παιδαγωγικοί-γνωστικοί στόχοι τους οποίους εξυπηρετεί είναι οι εξής: 1) Υποστηρικτική βοήθεια σε αδύναμους/ες μαθητές/τριες στην Ελληνική Γλώσσα και τα Μαθηματικά. 2) Παιδαγωγική αξιοποίηση του απογευματινού χρόνου, που παραμένουν οι μαθητές/τριες στο σχολείο. Ο χρόνος εμπλουτίζεται με νέα διδακτικά αντικείμενα, που στόχο έχουν να δραστηριοποιήσουν τους/τις μαθητές/τριες. Οι μαθητές/τριες μπορούν να επιλέξουν μαθήματα, όπως η ξένη γλώσσα, η Αισθητική Αγωγή, η Πληροφορική, ο Χορός, ο Αθλητισμός,

η Θεατρική Αγωγή. 3) Ανάπτυξη της υπευθυνότητας των μαθητών/τριών, αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου τους, ανάπτυξη των κλίσεων και των ενδιαφερόντων τους και παροχή κινήτρων μάθησης (Δεμίρογλου, 2005). 4) Προετοιμασία μαθητών/τριών για την επόμενη ημέρα από υπεύθυνο δάσκαλο και από τους γονείς. 5) Νέες μεθόδους διδασκαλίας, όπου μεταβάλλουν τη διδασκαλία από μετωπική σε συνεργατική-διερευνητική (μέθοδος Project). 6) Προσέγγιση της γνώσης με διεπιστημονικό τρόπο (Αρkitσαίος, 2005). 7) Εμπέδωση γνώσεων και δεξιοτήτων, που μαθαίνουν οι μαθητές/τριες κατά τις πρωινές ώρες σχολείου. 8) Συνδυασμός της γνώσης με τη μάθηση και το παιχνίδι.

Η ενίσχυση του ρόλου της μέριμνας από την πολιτεία, κυρίως για τους εργαζόμενους γονείς, τα παιδιά διαζευγμένων γονέων, τις μονογονεϊκές οικογένειες, την προώθηση της κοινωνικής ζωής, τον εναρμονισμό της εργασιακής-οικογενειακής ζωής, θέτουν και τους κοινωνικούς σκοπούς του Ολοήμερου Σχολείου. Ο Αρkitσαίος (2005) αναφέρει πως η ενεργοποίηση των γονέων και της τοπικής αυτοδιοίκησης είναι σημαντική, ώστε το σχολείο να τεθεί στο επίκεντρο της ζωής των τοπικών κοινωνιών. Οι κοινωνικοί στόχοι τους οποίους εξυπηρετεί είναι οι εξής: 1) Οικονομική βοήθεια στους γονείς ιδιαίτερα αυτών των χαμηλών οικονομικών στρωμάτων, που δεν έχουν την οικονομική δυνατότητα για ιδιωτική εκπαίδευση. 2) Βοήθεια στους εργαζόμενους γονείς σε μια εποχή στην οποία και οι μητέρες έχουν αναγκαστεί να βγουν στην αγορά εργασίας. 3) Ανάπτυξη διαπροσωπικών σχέσεων μεταξύ των μαθητών/τριών όσο και μεταξύ των δασκάλων και των μαθητών/τριών. 4) Περιορισμός της παραπαιδείας. 5) Καταπολέμηση των εκπαιδευτικών ανισοτήτων. 6) Παρακολούθηση και επίβλεψη των μαθητών/τριών από τους αρμόδιους εκπαιδευτικούς. Περιορίζεται η τάση για παραβίαση κανόνων και νόμων από τα παιδιά.

2.3. Προϋποθέσεις λειτουργίας του Ολοήμερου Σχολείου

Καταρχήν το Αναλυτικό Πρόγραμμα του Ολοήμερου Σχολείου δεν είναι τίποτε άλλο από αυτό που ισχύει στο πρόγραμμα του κανονικού Δημοτικού Σχολείου και εφαρμόζεται σε όλα τα σχολεία της επικράτειας. Στο σημείο στο οποίο διαφέρει είναι στον εμπλουτισμό νέων γνωστικών αντικειμένων και νέων μεθόδων διδασκαλίας (Βιτσιλάκη & Πυργιωτάκης, 2002). Καθοριστικό ρόλο στη λειτουργία του Ολοήμερου Σχολείου παίζει ο/η εκπαιδευτικός και η στάση, που θα κρατήσει απέναντι στο ήδη υπάρχον πρόγραμμα σπουδών και στις νέες μεθόδους διδασκαλίας.

2.3.1. Πρόγραμμα Σπουδών

Το σχολικό έτος 2002-03 θεσπίστηκε Πρόγραμμα Σπουδών για τα Ολοήμερα Σχολεία σύμφωνα με τη Φ.50/49/115335/Γ1/31-10-2002 και προσλήφθηκαν εκπαιδευτικοί ειδικοτήτων για τη διδασκαλία των νέων γνωστικών αντικειμένων (πληροφορική, αθλητισμός, θεατρική αγωγή, μουσική, χορός) που εισήχθησαν σε αυτά. Το πρόγραμμα αυτό ρυθμίζει την εκπαιδευτική διαδικασία, τους σκοπούς και την υποδομή των σχολείων. Επίσης, θέτει προδιαγραφές για την πρόσληψη και την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών, ενώ ορίζει το Ωρολόγιο Πρόγραμμα και τον αριθμό μαθητών/τριών ενός σχολείου. Σκοπός του Ολοήμερου Σχολείου σύμφωνα με το πρόγραμμα σπουδών είναι: α) Η εμπέδωση των γνώσεων και δεξιοτήτων, που διδάσκονται οι μαθητές/τριες στο συμβατικό πρόγραμμα και β) ο εμπλουτισμός του προγράμματος αυτού με επιπλέον γνωστικά αντικείμενα. Με την προσθήκη των νέων αυτών γνωστικών αντικειμένων αναγνωρίζει την ανάγκη για γνωριμία με τις νέες τεχνολογίες, καθώς και με δραστηριότητες, που βοηθάνε στην έκφραση και την πνευματική καλλιέργεια των μαθητών/τριών, όπως είναι ο χορός η θεατρική αγωγή, τα εικαστικά και η μουσική (Παπαπέτρου & Σουσαμίδου-Καραμπέρη, 2004).

Σύμφωνα με τον Δεμίρογλου (2010), τα γνωστικά αντικείμενα που περιλαμβάνει το

πρόγραμμα, διακρίνονται σε: α) Υποχρεωτικά, στα οποία εντάσσονται η μελέτη και η προετοιμασία για την επόμενη μέρα, οι νέες τεχνολογίες, η αγγλική γλώσσα (Γ', Δ', Ε' και ΣΤ' τάξεων) και ο αθλητισμός (Α' και Β' τάξεων). β) Επιλογής, που περιλαμβάνονται ο αθλητισμός, τα εικαστικά, η θεατρική αγωγή, η μουσική, και ο χορός και γ) Γνωστικά αντικείμενα για την προαιρετική ζώνη, που σε σύνολο 5 διδακτικών ωρών μπορούν να ενταχθούν τα γνωστικά αντικείμενα της μελέτης-προετοιμασίας, της λογοτεχνίας, της μυθολογίας-παραμυθιού και της μουσικής.

Το πρόγραμμα του Ολοήμερου Σχολείου, σύμφωνα με τη Φ.13.1/812/77250/Γ1/23-7-02, είναι υποχρεωτικό για όσους/ες μαθητές/τριες δηλώσουν συμμετοχή σε αυτό και διαρκεί τέσσερις διδακτικές ώρες. Η πρωινή ζώνη λειτουργεί τις ώρες 7:00-8:00, εφόσον σε αυτή συμμετέχουν από πέντε μαθητές/τριες και άνω. Στα στεγαζόμενα σχολεία γίνονται κοινά τμήματα. Η απογευματινή ζώνη ξεκινά στις 12:50 και τελειώνει στις 16:00 κατά τη διάρκεια της οποίας γίνονται τρία διαλείμματα και το γεύμα των μαθητών. Τα τμήματα περιλαμβάνουν μέχρι 30 μαθητές/τριες και ο χωρισμός τους ακολουθεί την κατεύθυνση του διαχωρισμού σε τμήμα μικρών τάξεων (Α', Β', Γ') και μεγάλων τάξεων (Δ', Ε', ΣΤ'). Ωστόσο, την κατανομή των τάξεων την καθορίζει ο αριθμός των μαθητών/τριών από κάθε τάξη και γι' αυτό μπορεί να είναι διαφορετική από τον παραπάνω διαχωρισμό (π.χ. 1ο τμήμα: Α', Β', και 2ο τμήμα: Γ', Δ', Ε', ΣΤ') (Παπαπέτρου & Σουσαμίδου-Καραμπέρη, 2004).

Για την υλικοτεχνική υποδομή των σχολείων προβλέπεται από τις διατάξεις η ύπαρξη ή η δυνατότητα ανακατασκευής των απαιτούμενων χώρων με παροχή στήριξης της Σχολικής Επιτροπής, του Συλλόγου Γονέων, της τοπικής αυτοδιοίκησης και του Υπουργείου. Όσον αφορά την πρόσληψη των εκπαιδευτικών το θεσμικό πλαίσιο ορίζει ότι τα σχολεία θα στελεχώνονται από εν ενεργεία ή αδιόριστους εκπαιδευτικούς, καθώς και από ιδιώτες που πληρούν τις εξ ορισμού προδιαγραφές. Έτσι, προτάσσονται εκπαιδευτικοί της πρωτοβάθμιας ή της δευτεροβάθμιας, που μπορούν να συμπληρώσουν το διδακτικό ωράριο (Δεμίρογλου, 2010).

2.3.2. Μέθοδοι διδασκαλίας

Η λειτουργία του Ολοήμερου Σχολείου προϋποθέτει και αλλαγές στις μεθόδους διδασκαλίας. Καθώς δίνει βαρύτητα στον/στη μαθητή/τρια και τον/τη θέτει στο επίκεντρο της μαθησιακής δραστηριότητας, θα πρέπει και οι μέθοδοι διδασκαλίας, που χρησιμοποιεί ο/η εκπαιδευτικός να είναι ανάλογες. Επικρατεί επομένως μια άλλη φιλοσοφία και θεώρηση της παιδαγωγικής πράξης (Παπαπέτρου & Σουσαμίδου-Καραμπέρη, 2004).

α) Ομαδική διδασκαλία: Ο μετασχηματισμός των διδακτικών προσεγγίσεων και η αναζήτηση εναλλακτικών μορφών διδασκαλίας προβάλλεται ως αίτημα στο πλαίσιο των διαρκών μεταβολών της κοινωνίας, αλλά και των σύγχρονων παιδαγωγικών αντιλήψεων. Στο παραδοσιακό σχολείο κυριαρχεί η ατομική και ανταγωνιστική μορφή οργάνωσης, όπου ο/η κάθε μαθητής/τρια επιδιώκει ένα αποτέλεσμα, αγνοώντας και συχνά αδιαφορώντας για τις προσπάθειες των άλλων. Επομένως, τα νέα δεδομένα τονίζουν την εμπλοκή του ατόμου στην ομάδα, την ανάγκη ανάπτυξης κοινωνικών δεξιοτήτων για παρέμβαση στο κοινωνικό γίνεσθαι, καθώς και την καλλιέργεια ψυχικών στάσεων ευαισθησίας στα ατομικά και κοινωνικά προβλήματα (Λουκέρης, 2005).

Με τα ομαδοσυνεργατικά προγράμματα ικανοποιούνται οι παρακάτω ανάγκες: 1) Οι σύγχρονες ανάγκες των πολιτικοκοινωνικών ιδεολογιών προς το συλλογικό. 2) Οι επιδιώξεις των παιδαγωγών για ενεργοποίηση της εμπλοκής στη μαθησιακή διαδικασία. 3) Η κοινωνική βάση της σκέψης και της γνώσης, με την έννοια ότι αυτές οργανώνονται μέσα από συλλογικές και συνεργατικές διαδικασίες. Ο/Η δάσκαλος/α αρχικά πρέπει να χωρίσει σε ομάδες τους/τις μαθητές/τριες είτε ανάλογα με τα ενδιαφέροντά τους, είτε ανά τάξη, είτε ανά βαθμούς

βάζοντας τον «καλό» μαθητή να βοηθήσει τους «αδύναμους». Μετά ανακοινώνει στους/στις μαθητές/τριες με ποιο τρόπο θα εξασφαλιστεί η αλληλεξάρτηση των ατόμων στην ομάδα, η συν εργατικότητα των μελών και η ατομική τους πρόοδος. Στη συνέχεια κατά τη διάρκεια της εργασίας ο/η εκπαιδευτικός επεμβαίνει, όταν κρίνει αναγκαίο, ανατροφοδοτεί και συμβουλεύει τους/τις μαθητές/τριες. Στις περιπτώσεις δραστηριοτήτων ελεύθερου χρόνου ο/η δάσκαλος/α θα πρέπει να έχει ετοιμάσει το έντυπο υλικό, πριν την έναρξη του μαθήματος και το διδακτικό υλικό που θα χρησιμοποιήσουν οι μαθητές/τριές του. Στο τέλος γίνεται η αξιολόγηση της κάθε ομάδας από τον ίδιο.

Η ομαδική διδασκαλία θεωρείται ως η κατάλληλη για τη συμμετοχή και τη μεγαλύτερη απόδοση των μαθητών/τριών, καθώς αντιμετωπίζει την ανομοιογένεια στην τάξη, βοηθάει τον/τη μαθητή/τρια να κοινωνικοποιηθεί και να απελευθερώσει τον εαυτό του/της, ενώ συμμετέχει περισσότερο στην πορεία της διδασκαλίας. Παράλληλα φαίνεται να ενισχύεται το ενδιαφέρον των μαθητών/τριών για το μάθημα και να παίρνουν περισσότερες πρωτοβουλίες για την εξέλιξη του μαθήματος (Λουκέρης, 2005). Κατά συνέπεια, για να εφαρμοστεί η ομαδική διδασκαλία και να αποδώσει θετικά, οι συμμετέχοντες/ουσες στην ομαδική πρέπει να διαθέτουν πρωτοβουλία, αυτενέργεια, να έχουν αυτόνομη σκέψη και να διακατέχονται από συλλογικότητα (Χατζηδήμου & Ταρατόρη, 1990). Η ομαδική διδασκαλία βασίζεται στην αλληλοβοήθεια μεταξύ των μαθητών/τριών και μπορεί να μεταδώσει αξίες και στάσεις συμπεριφοράς. Τέλος, ο χώρος διδασκαλίας πρέπει να έχει διαμορφωθεί κατάλληλα, για να μπορέσει η μέθοδος αυτή να είναι αποδοτικότερη στους/στις μαθητές/τριες (Γερμανός, 2003).

β) Μέθοδος Project: Είναι γνωστό πως όταν οι μαθητές/τριες εργάζονται ομαδικά μπορούν να αναπτύξουν τις ιδιαίτερες κλίσεις τους, αλλά και να κατανοήσουν καλύτερα τη νέα πληροφορία. Στο πλαίσιο της νέας μεθοδολογίας τονίζεται ιδιαίτερα η εργασία των μαθητών/τριών σε ομάδες, αφού υποβοηθά τη διδασκαλία μαθημάτων και συντελεί στην ανάπτυξη κοινωνικών δεξιοτήτων (Παπαπέτρου & Σουσαμίδου-Καραμπέρη, 2004). Η μέθοδος Project έχει τις ρίζες της στο φιλοσοφικό ρεύμα του Προγραμματισμού και δίνει βαρύτητα κυρίως στην πρωτοβουλία, στην αυτενέργεια και στις ίδιες ενέργειες των μαθητών/τριών. Τα Project παρέχουν στα παιδιά τις ευκαιρίες να αναπτύξουν ποικίλες πνευματικές και κοινωνικές δεξιότητες, που συμπληρώνουν τις βασικές μέσα από το επίσημο πρόγραμμα Σπουδών. Επιπλέον, η μέθοδος project όπως και η ομαδική διδασκαλία σχετίζονται με την ομαδική εργασία για την ανάπτυξη ενός θέματος, που αυτό προϋποθέτει συνεργασία, ομαδικό πνεύμα και αλληλοβοήθεια μεταξύ των μελών της ομάδας (Χατζηδήμου & Ταρατόρη, 2001). Οι μαθητές/τριες ξεφεύγουν από την κατευθυνόμενη μάθηση και έχουν ενεργητικό ρόλο στη σύνδεση νέας γνώσης, χωρίς να βρίσκεται ο/η δάσκαλος/α στο επίκεντρο. Κατά συνέπεια, η μέθοδος project πρέπει να εφαρμοστεί σε κάθε σχολείο. Τα οφέλη είναι πολλά και σχετίζονται τόσο με την καλή σχολική επίδοση των μαθητών/τριών όσο και με την ανάπτυξή τους σε ένα γενικότερο πλαίσιο (Frey, 1999).

γ) Κατ' οίκον εργασίες: Οι περισσότεροι παράγοντες και φορείς που εμπλέκονται με θέματα και ζητήματα του σχολείου και γενικά της εκπαίδευσης, θεωρούν πως οι κατ' οίκον εργασίες συμβάλλουν και επιδρούν θετικά στην αποτελεσματικότητα των διδασκαλιών της μάθησης των μαθητών/τριών. Οι κατ' οίκον εργασίες αποτελούν δύσκολη μέθοδο τόσο για τους/τις εκπαιδευτικούς, όσο και για τους/τις μαθητές/τριες. Πολλές φορές χάνουν το νόημα τους, όταν λύνονται στο σπίτι από τους γονείς. Το Ολοήμερο Σχολείο είναι ο κατά εξοχήν χώρος, όπου μπορούν να υλοποιηθούν οι κατ' οίκον εργασίες, καθώς παρέχεται και βοήθεια από κάποιον/ια εκπαιδευτικό (Βρεττός, Ταρατόρη, & Χατζηδήμου, 2001).

2.4. Ιστορική αναδρομή του Ολοήμερου Σχολείου

Τα τελευταία χρόνια οι σύγχρονες κοινωνίες βρίσκονται σε μια νέα πραγματικότητα με σημαντικές αλλαγές σε όλα τα επίπεδα. Η παγκοσμιοποίηση, η τρομακτική αύξηση των πληροφοριών και των γνώσεων, αλλά και οι αλλαγές στον χώρο της οικογένειας δημιούργησαν νέες συνθήκες και νέες ανάγκες. Τα νέα αυτά δεδομένα δεν άφησαν ανεπηρέαστη και την εκπαίδευση στην Ελλάδα, η οποία όφειλε να τα λάβει υπόψη της, για να ανταποκριθεί στις σύγχρονες μαθησιακές και κοινωνικές απαιτήσεις των παιδιών χωρίς να πάψει να επιδιώκει την ικανοποίηση των αναγκών των μαθητών/τριών, την ανάπτυξη των ικανοτήτων τους, αλλά και να διατηρήσει την επαφή τους με την παράδοση, τον πολιτισμό και τις πανανθρώπινες αξίες (Σακκάς, 2005).

Από τον 19ο αιώνα λειτούργησε το Ολοήμερο Σχολείο στην Ελλάδα, το οποίο ήταν μάλιστα προσαρμοσμένο στις ανάγκες της αγροτικής κοινωνίας, στον τρόπο λειτουργίας και τη δομή της οικογένειας (Πυργιωτάκης, 2004). Έχοντας ως δεδομένες τις παραπάνω συνθήκες, ήδη από το 1836 το σχολείο λειτουργούσε πρωί και απόγευμα με ένα ενδιαμέσο διάλειμμα δύο ωρών (Λέφας, 1942), όπου μαθητές/τριες και δάσκαλοι/ες πήγαιναν στο σπίτι τους για φαγητό και ξεκούραση και επέστρεφαν, για να συνεχίσουν τα μαθήματά τους ως τις απογευματινές ώρες. Το 1927 θα ψηφισθεί και το 8ο Σύνταγμα της Ελληνικής Δημοκρατίας, το οποίο ορίζει ότι τα έτη της υποχρεωτικής φοιτήσεως δεν μπορούν να είναι λιγότερα από έξι. Το κράτος αναλαμβάνει την εποπτεία και τις δαπάνες της εκπαίδευσης, τα δε προγράμματα της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης θα υπόκεινται στον έλεγχο του Υπουργείου Παιδείας (Δημαράς, 1998). Στο πλαίσιο αυτό καθιερώθηκαν τα σχολικά συσσίτια αρχικά για τους άπορους και στη συνέχεια για όλους/ες τους/τις μαθητές/τριες. Η μορφή αυτής της σχολικής οργάνωσης χαρακτηρίζεται ως το «Παραδοσιακό Ολοήμερο Σχολείο» και ανταποκρινόταν στις κοινωνικοοικονομικές ανάγκες της εποχής (Θωίδης & Χανιωτάκης, 2007).

Λίγο μετά την έναρξη του Β' Παγκόσμιου Πολέμου αρχίζει να αναπτύσσεται η αστυφιλία ως κοινωνικό φαινόμενο. Άνθρωποι από την επαρχία άρχισαν να συρρέουν στα αστικά κέντρα, είτε για να μάθουν τα παιδιά τους γράμματα, μια που στα χωριά λειτουργούσαν κατά βάση μόνο Δημοτικά Σχολεία, είτε για να εξασφαλίσουν πιο προσοδοφόρα εργασία, είτε γενικότερα για να αναζητήσουν καλύτερη τύχη. Έτσι, εξαιτίας του μεγάλου αριθμού μαθητών/τριών που συγκεντρώθηκαν στις πόλεις, δεν υπήρχε ικανοποιητικός αριθμός αιθουσών για την κάλυψη των αναγκών τους, με αποτέλεσμα την κατάργηση της απογευματινής ζώνης σε 2.500 σχολεία.

Σε όλες τις ευρωπαϊκές χώρες (εκτός Ελλάδας και Πορτογαλίας) η λειτουργία του Ολοήμερου Σχολείου άρχισε να εφαρμόζεται τα πρώτα χρόνια της δεκαετίας του 1950 με επιχειρήματα κυρίως κοινωνικοπολιτικού χαρακτήρα και δευτερευόντως παιδαγωγικά. Στα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια, η ίδρυση των Ολοήμερων Σχολείων συνδέθηκε με προβλήματα που προέκυψαν από τον πόλεμο (οικονομικά προβλήματα, διαλυμένες οικογένειες). Αργότερα, ο τύπος αυτός των σχολείων κλήθηκε να αντιμετωπίσει νέα κοινωνικά προβλήματα, όπως τη μέριμνα για παιδιά εργαζόμενων γονέων, οικονομική ελάφρυνση της οικογένειας, αντισταθμιστική αγωγή, ευκαιρίες για αθλητικές και καλλιτεχνικές δραστηριότητες.

Στην Ελλάδα οι πρώτες προσπάθειες εφαρμογής του Σχολείου Διευρυμένου Ωραρίου ξεκίνησαν από τις έντονες κοινωνικές εξελίξεις, που είχαν επιφέρει σοβαρές αλλαγές στη δομή και τη λειτουργία της οικογένειας. Στο πλαίσιο αυτό, με πρωτοβουλία των εργαζόμενων γονέων δημιουργήθηκαν «Τμήματα Φύλαξης» κατά τη δεκαετία του 1980 (για πρώτη φορά την περίοδο 1986-87), προκειμένου να παρατείνουν την παραμονή των παιδιών τους στο

σχολείο, αφού οι ίδιοι ήταν εργαζόμενοι και δεν μπορούσαν να τα φροντίσουν. Τα τμήματα αυτά, τα γνωστά ως Π.Δ.Α.Μ.Ε.Γ. (Πρόγραμμα Δημιουργικής Απασχόλησης Εργαζόμενων Γονέων), σε επίπεδο τοπικής σχολικής μονάδας (Καραβασίλης, 2005), λειτουργούσαν με την αποκλειστική οικονομική βοήθεια των γονιών, οι οποίοι πλήρωναν δάσκαλο για την απασχόληση των παιδιών τους. Από το σχολικό έτος 1989, η πολιτεία προχωράει στην οργάνωση και λειτουργία των Π.Δ.Α.Μ.Ε.Γ, με πρόθεση να τα εντάξει σταδιακά στον εκπαιδευτικό της σχεδιασμό. Έτσι, το Υπουργείο αναγνώρισε την υφιστάμενη ανάγκη φύλαξης των μαθητών/τριών και το 1989 καθιέρωσε τα «Προγράμματα Δημιουργικής Απασχόλησης Μαθητών-Παιδιών Εργαζόμενων Γονέων (ΠΑΜΕΓ)» (εγκύκλιος Γ1/98/265/2-3-1989), τα οποία στηρίζονται στον κοινωνικοπολιτική διάσταση του ρόλου του σχολείου.

Στην Ελλάδα ο θεσμός του Ολοήμερου σχολείου θεμελιώθηκε με σχετική διάταξη του νόμου 2525/97. Ο σκοπός του σύμφωνα με το άρθρο 4 είναι: α) η υποχρεωτική εφαρμογή του οικείου προγράμματος διδασκόμενων μαθημάτων, β) η προαιρετική εφαρμογή προγραμμάτων μελέτης των μαθημάτων της επόμενης μέρας και προγραμμάτων δημιουργικής απασχόλησης, και γ) η προαιρετική εφαρμογή ενισχυτικής διδασκαλίας σε μαθητές/τριες, που παρουσιάζουν Μαθησιακές Δυσκολίες. Η εφαρμογή του αναγορεύτηκε ως καινοτομία για την ελληνική εκπαίδευση και εντάχθηκε στο εκπαιδευτικό μας σύστημα στα πλαίσια του εκσυγχρονισμού του. Το Ολοήμερο Δημοτικό σχολείο θεωρείται ήδη αναπόσπαστο μέλος του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος με παιδαγωγικούς και κοινωνικούς στόχους. Το σχολικό έτος 1998-99 λειτούργησαν τα πρώτα 1.000 «Σχολεία Διευρυμένου Ωραρίου» και το πρόγραμμα ήταν υποχρεωτικό για όλους/ες τους/τις μαθητές/τριες μόνο στην προμεσημβρινή ζώνη. Μετά τη ζώνη αυτή έμεναν προαιρετικά μόνο τα παιδιά, που δήλωναν συμμετοχή στη μεταμεσημβρινή ζώνη και υποαπασχολούνταν κυρίως με την υποτυπώδη προετοιμασία των μαθημάτων της επόμενης ημέρας και κάποιες επιπλέον δραστηριότητες, που ο εκάστοτε δάσκαλος επινοούσε (ΥΠΕΠΘ Φ.13.1/767/884/3-9-98).

Παράλληλα με τα Σχολεία Διευρυμένου Ωραρίου τη σχολική χρονιά 1999-2000, λειτούργησαν για πρώτη φορά είκοσι οχτώ (28) Πιλοτικά Ολοήμερα Σχολεία (Π.Ο.Σ), που επελέγησαν κατ' ανάθεση από την Επιστημονική Επιτροπή και θα λειτουργούσαν με βάση τον σχεδιασμό, την οργάνωση, τον συντονισμό και την καθοδήγησή της (ΥΠΕΠΘ, 2005). Τα σχολεία αυτά, επιδοτούμενα από την Ευρωπαϊκή Ένωση (το 1ο επιδοτούμενο πρόγραμμα από την Ε.Ε. στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση) κατά 75% του κόστους υποδομής και λειτουργίας τους, δεν είχαν δεσμευτικό πρόγραμμα για όλους/ες τους/τις μαθητές/τριες και λειτουργούσαν από τις 7.00 έως τις 16.00. Το Ωρολόγιο Πρόγραμμα του πιλοτικού Ολοήμερου χωρίστηκε σε τρεις ζώνες, πρωινή, μεσημβρινή και απογευματινή, χωρίς όμως να υπάρχει πλήρης διαχωρισμός πρωινών και απογευματινών μαθημάτων. Σε αυτά εντάσσονται όλα τα μαθήματα του τυπικού Ωρολογίου Προγράμματος καθώς και νέα γνωστικά αντικείμενα ή δραστηριότητες, που συνθέτουν ένα ενιαίο πρόγραμμα με υποχρεωτική παρακολούθηση από όλους/ες τους/τις μαθητές/τριες, διευρύνοντας τον σχολικό τους χρόνο σε εννέα έως δέκα ώρες συνολικά (7 π.μ.- 4 μ.μ. και προαιρετικά ως τις 5μ.μ.), αντί των πεντέμισι ωρών του συμβατικού σχολείου (8 π.μ.- 1:30 μ.μ.).

Η φιλοσοφία του Προγράμματος του Π.Ο.Σ. συνδέεται άμεσα με τη βαθύτερη αλλαγή του σχολείου, που δε στοχεύει απλώς να απαντήσει σε μια πιεστική ανάγκη (φύλαξη και μελέτη των παιδιών, όταν οι γονείς είναι εργαζόμενοι), αλλά φιλοδοξεί να αναμορφώσει το εκπαιδευτικό πρόγραμμα και να αμβλύνει τις εκπαιδευτικές και τις κοινωνικές ανισότητες. Επιδιώκεται η καταπολέμηση των διακρίσεων, η προώθηση της κοινωνικής συνοχής μέσω της ισότιμης πρόσβασης στην αγορά εργασίας, ο εναρμονισμός εργασιακής και

οικογενειακής ζωής, καθώς και η πρόληψη φαινομένων σχολικής διαρροής (ΥΠΕΠΘ 1997). Έτσι ορίζονται οι βασικοί στόχοι του προγράμματος: α) η συμβολή στην ανανέωση του περιεχομένου της σχολικής γνώσης και την αναβάθμιση των διδακτικών και εκπαιδευτικών πρακτικών μέσα από τη σύνδεση του εκπαιδευτικού έργου με τις σύγχρονες απαιτήσεις της προετοιμασίας των μαθητών/τριών για την έξοδο τους προς «την κοινωνία της γνώσης» και την ενιαία ευρωπαϊκή αγορά εργασίας και β) το άνοιγμα του σχολείου στην τοπική κοινωνία και τη συμμετοχή επιστημονικών, κοινωνικών, πολιτιστικών και οικονομικών φορέων στην ενίσχυση του εκπαιδευτικού έργου στη σχολική μονάδα.

Το πρόγραμμα δίνει ιδιαίτερη σημασία στην εισαγωγή καινοτόμων μεθόδων και τεχνικών διδασκαλίας κάνοντας χρήση τις νέες τεχνολογίες (Η/Υ, πολυμέσα), τις πολλαπλές διδακτικές πηγές (βιβλιοθήκη, αρχεία) και την κοινωνικοποίηση που παρέχεται στην ώρα του φαγητού και της χαλάρωσης με δημιουργικές ομαδοσυνεργατικές δραστηριότητες, παιδαγωγικά-ψυχαγωγικά ή παραδοσιακά ομαδικά παιχνίδια και με την οργάνωση διαφόρων εκδηλώσεων. Με όλα αυτά η καινοτομία του Ολοήμερου Σχολείου μπορεί να αποτελέσει μια μόνιμη πηγή ανανέωσης και εκσυγχρονισμού του σχολείου (Βιτσιλάκη & Πυργιωτάκης, 2002). Τα είκοσι οχτώ (28) Ολοήμερα Πιλοτικά Σχολεία αποτέλεσαν «οδηγό-πρότυπο» για τη γενίκευση του θεσμού και για τη λειτουργία Ολοήμερων Σχολείων «ανοιχτού τύπου» (Αγγελής, 2005), αλλά δυστυχώς, το υψηλό κόστος δεν επέτρεψε την επέκταση του θεσμού σύμφωνα με τις ιδανικές συνθήκες και προϋποθέσεις με τις οποίες οραματίστηκαν την καθιέρωσή του οι εμπνευστές του νέου θεσμού (Πυργιωτάκης, 2002). Η άρση της επέκτασης των Π.Ο.Σ. σε άλλα σχολεία της επικράτειας (Κυρίζογλου, 2004), καθώς και η έλλειψη προηγούμενων εμπειριών που δυσχεραίνει τον τεκμηριωμένο σχεδιασμό των μεταρρυθμίσεων (Δημαράς, 1995), δεν επέτρεψαν την ευόδωση του θεσμού των Πιλοτικών Ολοήμερων σχολείων, τα οποία μετά το 2005 επιβιώνουν στηριγμένα αποκλειστικά στις δυνάμεις τους για άλλα 6 χρόνια, όπου και καταργούνται.

Από το έτος 2002 δεν υπάρχει πια ο όρος «Σχολεία Διευρυμένου Ωραρίου» αλλά έχει αντικατασταθεί από τον όρο «Ολοήμερα Σχολεία». Η εγκύκλιος με θέμα τον «Προγραμματισμό λειτουργίας του Ολοήμερου Σχολείου για το σχολικό έτος 2003-2004-χρονοδιάγραμμα δραστηριοτήτων», προσδιορίζει επακριβώς τον Προγραμματισμό, την Οργάνωση και την Εφαρμογή του Ολοήμερου Σχολείου (ΥΠΕΠΘ, 2003, Φ.50/58/26861/Γ1/17-03-2003), που φαίνεται να οργανώνεται πιο συστηματικά. Στα Ολοήμερα Σχολεία τα υποχρεωτικά μαθήματα ολοκληρώνονται κατά το πρωινό ωράριο. Ακολουθεί ένα πρόσθετο απογευματινό πρόγραμμα μέχρι τις 16:00.

Όσοι/ες μαθητές/τριες δηλώσουν συμμετοχή, παρακολουθούν υποχρεωτικά όλο το πρόγραμμα του Ολοήμερου Σχολείου (Αγγελοπούλου, 2005). Το ωράριο διδακτικών ωρών και διαλειμμάτων προσδιορίζεται ακριβώς ως εξής (ΥΠΕΠΘ, 2002, Φ.13.1/812/77250/Γ1/23-07-2003): 1η ώρα από 12:50-13:30 είναι για τις μικρές τάξεις (40 λεπτά) Διάλειμμα: 13:30-13:55 γεύμα και διάλειμμα (25 λεπτά), 2η ώρα από 13:55- 14:30 για όλες τις τάξεις (35 λεπτά) Διάλειμμα: 14:30-14:40 διάλειμμα (10 λεπτά), 3η ώρα από 14:40-15:15 για όλες τις τάξεις (35 λεπτά) Διάλειμμα: 15:15-15:25 διάλειμμα (10 λεπτά), 4η ώρα από 15:25- 16:00 για όλες τις τάξεις (35 λεπτά). Κατά τη διάρκεια του μεσημεριανού διαλείμματος τα παιδιά λαμβάνουν ένα ελαφρύ γεύμα, που το φέρνουν μαζί τους από το σπίτι (Φ.50/57/26650/Γ1/17-3-2003). Τα απογευματινά προαιρετικά γνωστικά αντικείμενα ποικίλουν από σχολείο σε σχολείο, ανάλογα με τις προτιμήσεις γονέων και μαθητών/τριών.

Ο ρόλος του δασκάλου του Ολοήμερου αποτελεί έναν από τους δύο βασικούς στόχους του, σύμφωνα με τις εγκυκλίους. Ορίζεται νέος ρόλος, εκείνος του «υπεύθυνου δασκάλου Ολοήμερου», ο οποίος ανήκει στον δάσκαλο που διδάσκει στο τμήμα και παραμένει μέχρι τη

λήξη του προγράμματος ανεξάρτητα αν διδάσκει ή όχι την τελευταία ώρα και φροντίζει για την ασφαλή αποχώρηση των μαθητών. Η εγκύκλιος αναφέρει επίσης, ότι σε περίπτωση που ο δάσκαλος ασχολείται με τους/τις μαθητές/τριες μίας τάξης, οι υπόλοιποι πραγματοποιούν τις εργασίες τους δουλεύοντας κατά περίπτωση ατομικά ή ομαδο-συνεργατικά. Εκτός από την ευθύνη για καθημερινή του συνεργασία με τους δασκάλους των τάξεων, ο ρόλος του απαιτεί να καθοδηγεί τους/τις μαθητές/τριες χωρίς να τούς προσφέρει έτοιμες λύσεις, αλλά να μαθαίνει τα παιδιά να αναζητούν τα ίδια λύσεις και να εξαντλούν τα μέσα που έχουν στη διάθεσή τους, υπηρετώντας έτσι τον κύριο σκοπό του Ολοήμερου Σχολείου, δηλαδή την αυτόνομη και υπεύθυνη εργασία των μαθητών/τριών. Στον τρόπο λειτουργίας του Ολοήμερου Σχολείου προβλέπεται επίσης, η περίπτωση αδυναμίας στελέχωσης τμημάτων από εκπαιδευτικούς ειδικοτήτων, έτσι ώστε να καλύπτονται όλες οι περιπτώσεις αξιοποιώντας τα υπόλοιπα μαθήματα επιλογής. Αυτό σημαίνει πως αν δεν καλύπτονται οι θέσεις εκπαιδευτικών ειδικοτήτων, αναλαμβάνει να διδάξει ο δάσκαλος τα αντικείμενα αυτών, καθιστώντας υποχρεωτική τη σύνταξη Ωρολογίου Προγράμματος, η οποία υπογράφεται από όλους τους υπεύθυνους (ΥΠΕΠΘ, 2002, Φ.50/76/121153/Γ1/13-11- 2002).

Το 2003 ισχύει ο αναλυτικός οδηγός οικονομικής διαχείρισης της πράξης «Ολοήμερα Σχολεία σε 3400 σχολικές μονάδες. Στο πλαίσιο του προγράμματος αυτού πραγματοποιούνται δυο (2) κύκλοι σεμιναρίων με σχετική εγκύκλιο, που κοινοποιήθηκε από την Ειδική Υπηρεσία Εφαρμογής Προγραμμάτων ΚΠΣ στις 3-10-2003 με θέμα «Πραγματοποίηση σεμιναρίων στελεχών και εκπαιδευτικών για το Ολοήμερο Δημοτικό Σχολείο». Το έτος 2004-2005 δε σημειώνονται αξιόλογες μεταβολές σε ό,τι αφορά τη λειτουργία του θεσμού. Τα νέα στοιχεία οδηγούν στην πρόβλεψη αρκετών παραμέτρων που προέκυψαν στην πράξη. Συγκεκριμένα σε ό,τι αφορά τη συνεργασία μεταξύ εκπαιδευτικών του πρωινού προγράμματος και του Ολοήμερου Σχολείου κρίνεται απαραίτητη η στενή συνεργασία τους σε επίπεδο ανταλλαγής απόψεων και επανασχεδιασμού της διδασκαλίας, όπου κριθεί απαραίτητο. Οι δάσκαλοι/ες των τμημάτων μιας τάξης συνεργάζονται στενά μεταξύ τους, με στόχο την βελτιστοποίηση του προγράμματος του Ολοήμερου Σχολείου-Κουλτούρα Συνεργασίας (ΥΠΕΠΘ, 2004, Φ.50.4/163/87915/Γ1/1-9-2004).

Στα τέλη του Αυγούστου του 2006 ανακοινώνεται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως η Υπουργική Απόφαση με βάση την οποία αναμορφώνονται τα Ωρολόγια Προγράμματα των Ολοήμερων Πειραματικών Σχολείων, αλλά και γενικότερα όλων των Δημοτικών Σχολείων της χώρας (ΥΠΕΠΘ, 2006, Φ.51/154/77093/Γ1/ 23-8-2006). Αυτό συμβαίνει, γιατί σύμφωνα με τις πράξεις 5/2005 και 12/2006 του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου εισάγεται δεύτερη ξένη γλώσσα στην Ε' τάξη από το 2006-7 και στην ΣΤ' τάξη από το 2007-8 σε όλα τα πολυθέσια σχολεία για 2 ώρες την εβδομάδα, οπότε και αυξάνεται το ωράριο των τάξεων αυτών φτάνοντας στις 32 ώρες τη βδομάδα. Στα Πειραματικά Ολοήμερα Σχολεία η αναμόρφωση αυτή φέρνει αρκετές αλλαγές στο ωράριό τους σε σχέση με το πρόγραμμα που είχε ανακοινωθεί με Υπουργική Απόφαση στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως στις 28-1-2002 (ΥΠΕΠΘ, 2002, Φ.36/46/4305/Γ1/ 28-1-2002). Σύμφωνα με την απόφαση του 2006 το υποχρεωτικό πρόγραμμα θα τελειώνει στις 15:30 για όλες τις τάξεις. Το προαιρετικό πρόγραμμα κλείνει στις 17:00 και στις δύο περιπτώσεις.

Στα πλαίσια του Επιχειρησιακού Προγράμματος (2007-2013) «Εκπαίδευση & Δια Βίου Μάθηση» με τη συγχρηματοδότηση του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου, υλοποιώντας τη στρατηγική του Υπουργείου Παιδείας Δια βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων, ξεκινά η υλοποίηση του οράματος για το Νέο Σχολείο-Σχολείο 21ου Αιώνα (Νόμος για την «Ανάπτυξη της Διά Βίου Μάθησης»-Ν. 3879/2010). Με βάση τη φιλοσοφία του Νέου Σχολείου, το Υπουργείο Παιδείας ΔΒΜΘ διαμόρφωσε μια συνολική πολιτική πρόταση για ένα Νέο

Ολοήμερο Δημοτικό Σχολείο με επίκεντρο τον/τη μαθητή/τρια και βασικό πρωταγωνιστή της υλοποίησης τον/την εκπαιδευτικό. Έτσι, από το σχολικό έτος 2010-2011, μετά από απόφαση της Υπουργού Παιδείας, λειτουργούν σε όλη την Ελλάδα οχτακόσια (800) Ολοήμερα Δημοτικά Σχολεία με Ενιαίο Αναμορφωμένο Πρόγραμμα Σπουδών (ΕΑΕΠ) μετά από τη θετική εισήγηση των Συλλόγων Διδασκόντων αυτών των σχολείων (Φ.12/620/61531/Γ1/9-6-2010).

Η μεθοδολογία και η λειτουργία τους για το υποχρεωτικό πρόγραμμα (8:10' - 14:00') στηρίχθηκε στο πρόγραμμα του Πειραματικού Ολοήμερου Σχολείου (σχετική διάταξη του Ν. 2525/1997), μετά από αξιολόγηση των αποτελεσμάτων των προηγούμενων εφαρμογών και τον σχεδιασμό της υλοποίησης του νέου προγράμματος από την Ομάδα Εργασίας ΥΠΔΒΜΒ-2010 «για το νέο Δημοτικό Σχολείο». Το Ωρολόγιο Πρόγραμμα εμπλουτίστηκε με Νέα Γνωστικά Αντικείμενα, Ξένη Γλώσσα και Νέες Τεχνολογίες από την Α' τάξη και το Ολοήμερο Πρόγραμμα βασίστηκε στη φιλοσοφία του Ολοήμερου Σχολείου με διευρυμένο ωράριο, δηλαδή την προαιρετική εγγραφή των παιδιών σ' αυτό μετά από αίτηση του γονέα και ωράριο λειτουργίας πρωινής ζώνης 7:00' - 8:00' π.μ. και μεταμεσημβρινής ζώνης από 14:00' ως 15:30' ή 16:15' ανάλογα με τη δήλωση του γονέα (Φ.2/879/88413/Γ1/20-7-2010, Φ.12/520/61575/Γ1/30-5-2011).

Βασικός στόχος αυτής της προσπάθειας είναι να αποκτήσουν όλα τα παιδιά όλα εκείνα τα στοιχεία, που χαρακτηρίζουν τον «μορφωμένο» άνθρωπο του 21ου αιώνα. Για να πετύχουμε αυτό το στόχο, το Νέο Σχολείο πρέπει να είναι Ολοήμερο, με ενιαίο εκπαιδευτικό πρόγραμμα, με έμφαση στην ανάπτυξη κριτικής δημιουργικής σκέψης, με ενισχυμένη διδασκαλία ξένων γλωσσών, που οδηγεί σε πιστοποίηση, με οργανωμένο πρόγραμμα αθλητισμού και καλλιτεχνικών-πολιτιστικών δραστηριοτήτων. Το Νέο Σχολείο πρέπει να είναι ανοιχτό στις εξελίξεις και στην κοινωνία, ενταξιακό για όλους/ες τους/τις μαθητές/τριες, να αξιοποιεί παιδαγωγικά όλες τις δυνατότητες των νέων τεχνολογιών, να ακολουθεί τις αρχές της αειφορίας, συνδυάζοντας την οικολογική ισορροπία με την κοινωνική ανάπτυξη. Ο ρόλος του/της δασκάλου/ας αλλάζει ριζικά στο Ολοήμερο Σχολείο, όπου προσφέρεται η δυνατότητα διερεύνησης και ανακάλυψης της γνώσης με προσωπική ή ομαδική προσπάθεια (Τζάνη, 2006). Στο περιβάλλον του Νέου Σχολείου αναδεικνύεται ο κοινωνικός ρόλος του/της εκπαιδευτικού και ιδιαίτερη έμφαση πρέπει να δοθεί σε ζητήματα που άπτονται της δυναμικής της ομάδας και των σχέσεων στη σχολική τάξη, καθώς και σε ζητήματα ηγεσίας και διοίκησης της σχολικής μονάδας.

Το έτος 2011, αυξάνεται ο αριθμός των Σχολείων με Ενιαίο Αναμορφωμένο Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα σε 961 Ολοήμερα δημοτικά σχολεία (ΥΠΕΠΘ, 2011, Φ.50/284/61570/Γ1/30-5-2011). Συμπληρωματικές εγκύκλιοι, καταργούν τα Πειραματικά Ολοήμερα Σχολεία και μετατρέπονται σε σχολεία Ενιαίου Αναμορφωμένου Εκπαιδευτικού Προγράμματος, καταργούν το Ολοήμερο Πρόγραμμα (το προαιρετικό ολοήμερο σχολείο) σε σχολικές μονάδες μικρής οργανικότητας 149 (κάτω από 6 θέσεις δασκάλων) και επανέρχεται μία πολύ πρώιμη στην ιστορία του θεσμού ρύθμιση, που ίσχυσε μόλις τα πρώτα χρόνια: Στα σχολεία αυτά θα εγγράφονται και θα φοιτούν μαθητές/τριες, των οποίων και οι δύο γονείς είναι εργαζόμενοι/ες, προσκομίζοντας, σχετική βεβαίωση του φορέα τους ή σχετική δήλωση ανεργίας (Φ.12/520/61575/Γ1/16-06-2011).

Όπως προβλέπεται στο ΦΕΚ (Αρ. Φύλλου 1324) που δημοσιεύτηκε στις 11 Μαΐου 2016, το υποχρεωτικό ωράριο λειτουργίας στον Ενιαίο Τύπο Ολοήμερου Δημοτικού Σχολείου είναι για όλες τις τάξεις τριάντα (30) διδακτικές ώρες εβδομαδιαίως (08:10-13:15), ενώ το προαιρετικό ολοήμερο πρόγραμμα εκτείνεται έως τις 16:00, παρέχοντας ως ώρα αναχώρησης των μαθητών/τριών τις 15:00 ή τις 16:00, ανάλογα με την αρχική δήλωση του γονέα. Έτσι, το πρόγραμμα κάθε τάξης μειώνεται κατά 5 διδακτικές ώρες την εβδομάδα,

αφού θα ολοκληρώνεται στη 1.15 μ.μ. και όχι στις 2 μ.μ. Συγκεκριμένα, από όλες τις τάξεις μειώνεται μία ώρα από Γυμναστική, Ευέλικτη Ζώνη και Αγγλικά. Επίσης, κατά μία ώρα μειώνονται σε Α'-Β' η διδασκαλία Ελληνικών και Μουσικής, σε Γ'-Δ' η Μελέτη Περιβάλλοντος, σε Ε'-ΣΤ' τα Θρησκευτικά και η Θεατρική Αγωγή, σε Γ'-Δ'-Ε'-ΣΤ' η Πληροφορική.

Επίσης, η ώρα του φαγητού-χαλάρωσης εντάσσεται στην παιδαγωγική διαδικασία, ενώ δεν προβλέπεται ορισμός ενός εκπαιδευτικού ως Υπεύθυνου Ολοήμερου. Η ημερήσια ευθύνη λειτουργίας του Ολοήμερου Προγράμματος δύναται να ανατίθεται στο σύνολο των ειδικοτήτων, καθώς και στον/στη Διευθυντή/ντρια του σχολείου. Με απόφαση και σχετική πράξη του Συλλόγου Διδασκόντων, ύστερα από εισήγηση του/της Διευθυντή/ντριας του σχολείου, ορίζονται: α) οι εκπαιδευτικοί οι οποίοι/ιες διδάσκουν και συμπληρώνουν το υποχρεωτικό διδακτικό τους ωράριο στο Ολοήμερο Πρόγραμμα και β) ανά ημέρα, ο/η εκπαιδευτικός που θα φέρει την ευθύνη λειτουργίας του Ολοήμερου Προγράμματος.

Η έναρξη του Ολοήμερου προγράμματος στον Ενιαίο Τύπο Ολοήμερου Δημοτικού Σχολείου ορίζεται στις 13.15, ενώ η λήξη του στις 16.00. Ειδικότερα, σύμφωνα με το Προεδρικό Διάταγμα υπ' αριθμ. 79/2017, δεν προβλέπεται ορισμός ενός/μίας εκπαιδευτικού ως υπεύθυνου/ης Ολοήμερου, αλλά ορίζεται ανά ημέρα ο/η εκπαιδευτικός που θα φέρει την ευθύνη λειτουργίας του Ολοήμερου προγράμματος. Η ημερήσια ευθύνη λειτουργίας του Ολοήμερου Προγράμματος δύναται να ανατίθεται στο σύνολο των ειδικοτήτων, καθώς και στον Διευθυντή του σχολείου. Στους/Στις εκπαιδευτικούς που φέρουν την ευθύνη λειτουργίας στο Ολοήμερο Πρόγραμμα δεν προβλέπεται χορήγηση επιδόματος.

Με απόφαση και σχετική πράξη του Συλλόγου Διδασκόντων/ουσών, ύστερα από εισήγηση του/της Διευθυντή/ντριας του σχολείου, ορίζονται: α) οι εκπαιδευτικοί οι οποίοι/ιες διδάσκουν και συμπληρώνουν το υποχρεωτικό διδακτικό τους ωράριο στο Ολοήμερο Πρόγραμμα και β) ο/η εκπαιδευτικός που θα φέρει την ευθύνη λειτουργίας του Ολοήμερου Προγράμματος ανά ημέρα (ΦΕΚ 109/Α/1-8-2017). Το νέο Προεδρικό Διάταγμα 79/2017, σηματοδοτεί μία νέα εποχή για την Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση, διότι απεικονίζει την οργάνωση και λειτουργία ενός σύγχρονου σχολείου προσαρμοσμένο στις νέες κοινωνικές και εκπαιδευτικές ανάγκες. Επίσης, ενισχύει με αρμοδιότητες τον Σύλλογο Διδασκόντων για θέματα, που αφορούν τη λειτουργία της Σχολικής Μονάδας.

Το 2017 οι αλλαγές που υφίστατο ο θεσμός του Ολοήμερου Σχολείου, έρχονται να ολοκληρωθούν με την κατάργηση των «κλασικών» Δημοτικών Σχολείων, αλλά και των Δημοτικών, που μέχρι σήμερα υπάγονται στο Ενιαίο Αναμορφωμένο Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα (ΕΑΕΠ). Στο πλαίσιο των προτεινόμενων αλλαγών επέρχονται οι παρακάτω μεταβολές στη λειτουργία του Ολοήμερου Σχολείου: α) Το πρόγραμμα κάθε τάξης μειώνεται κατά 5 διδακτικές ώρες την εβδομάδα, αφού θα ολοκληρώνεται 13:15 μ.μ. και όχι 14:00 μ.μ.. β) Καταργείται ο/η δάσκαλος/α-υπεύθυνος/η Ολοήμερου Σχολείου και θα αναλαμβάνουν εκ περιτροπής οι εκπαιδευτικοί ανάλογα με το πρόγραμμά τους γ) Κάθε Σύλλογος Διδασκόντων θα ορίζει ποιοι θα εργάζονται στο Ολοήμερο με βάση τις ώρες που πρέπει να συμπληρώσουν οι εκπαιδευτικοί, για να καλύψουν το ωράριό τους. δ) Σε περιπτώσεις αδυναμίας κάλυψης του προγράμματος από εκπαιδευτικούς των ειδικοτήτων της Αισθητικής Αγωγής και της Φυσικής Αγωγής, η διδασκαλία των αντίστοιχων γνωστικών αντικειμένων δύναται να ανατεθεί σε εκπαιδευτικούς του κλάδου ΠΕ70 (ΥΠΕΠΘ, 2016, Φ12/657/70691/Δ1/11-05-2016).

Για τον Προγραμματισμό λειτουργίας του Ολοήμερου Προγράμματος των Ενιαίου Τύπου Ολοήμερων Δημοτικών Σχολείων για το σχολικό έτος 2025-2026, οι Διευθύνσεις Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης και οι Διευθύνσεις των Σχολικών Μονάδων και σύμφωνα με τα

όσα προβλέπονται στην με αρ. πρωτ. Φ7/118139/Δ1/9-9-2020 (Β' 3838) ΥΑ, αναφέρονται τα εξής: Στα Ενιαίου Τύπου Ολοήμερα Δημοτικά Σχολεία δύναται να συγκροτηθούν και να λειτουργήσουν τμήματα Ολοήμερου Προγράμματος με τις εξής προϋποθέσεις: α) Εγγραφή τουλάχιστον του 1/3 του μαθητικού πληθυσμού στο ολοήμερο προαιρετικό πρόγραμμα για τα μονοθέσια σχολεία και εγγραφή τουλάχιστον οκτώ (8) μαθητών/τριών για τα διθέσια και τριθέσια σχολεία. β) Εγγραφή τουλάχιστον οκτώ (8) μαθητών/τριών για τα τετραθέσια και πενταθέσια σχολεία. γ) Εγγραφή τουλάχιστον δέκα (10) μαθητών/τριών για εξαθέσια και άνω σχολεία. Οι μαθητές/τριες εγγράφονται στο Ολοήμερο Πρόγραμμα κατόπιν σχετικής αίτησης-δήλωσης των γονέων/κηδεμόνων τους. Οι Διευθυντές των Δημοτικών Σχολείων κάνουν δεκτές όλες ανεξαιρέτως τις αιτήσεις των γονέων/κηδεμόνων για φοίτηση των μαθητών/τριών στο Ολοήμερο Πρόγραμμα, χωρίς προϋποθέσεις (Φ.7/64519/Δ1/3-6-2025).

Οι αλλαγές όμως που επέρχονται στον θεσμό του Ολοήμερου Σχολείου, δεν αφήνουν σίγουρα αδιάφορους τους/τις ίδιους/ιες τους/τις εκπαιδευτικούς. Οι τελευταίοι αν και συμφωνούν με τους στόχους που θέτουν οι αρμόδιες αρχές για το Ολοήμερο Σχολείο, δυσκολεύονται να προσαρμοστούν και να ανταπεξέλθουν στις εκάστοτε αλλαγές (Esteve, 2000).

3. Συμπεράσματα

Η οργάνωση και λειτουργία του εκπαιδευτικού συστήματος έχει να κάνει κυρίως με τα Αναλυτικά Προγράμματα, τις διδακτικές μεθόδους, τους διδακτικούς στόχους, τις μεθόδους οργάνωσης της τάξης και του μαθήματος, το γενικό σύστημα αξιολόγησης, την αξιολόγηση σχολικών περιόδων, νέων εκπαιδευτικών μέτρων και διδακτικών εφαρμογών, τυχόν αναθεωρήσεις ή συμπληρώσεις σχεδιασμού σχολικού έργου και τέλος την κοινωνική οργάνωση της σχολικής ζωής (Ζήγος, 1990). Για να εδραιωθεί η σημερινή μορφή του Ολοήμερου Σχολείου πέρασαν αρκετά χρόνια, κατά τα οποία άλλαζε μορφή και περιεχόμενο.

Το σημερινό Ολοήμερο Σχολείο απαρτίζεται από πολλά επιμέρους στοιχεία, τα οποία συμβάλουν στην επιτυχή λειτουργία του. Κάποια από αυτά είναι η κτηριακή του υποδομή, οι ανέσεις που μπορεί να παρέχει, οι μέθοδοι διδασκαλίας που χρησιμοποιούνται, το πρόγραμμα σπουδών, αλλά και η συμπεριφορά του/της Διευθυντή/ντριας, των δασκάλων, των μαθητών/τριών, καθώς επίσης και η σχέση των γονέων με το Ολοήμερο Σχολείο. Όλοι αυτοί οι παράγοντες παίζουν σημαντικό ρόλο στο να επιτευχθούν οι στόχοι και οι σκοποί του Ολοήμερου Σχολείου.

Το Ολοήμερο Σχολείο, με την ενσωμάτωση στη διδασκαλία ή την καθιέρωση ορισμένων ωρών για την εκτέλεση των κατ' οίκον εργασιών και την προετοιμασία των μαθημάτων της επόμενης ημέρας, φαίνεται ότι μπορεί να αντιμετωπίσει θετικότερα τα παραπάνω προβλήματα απ' ό,τι το ημιημερήσιο σχολείο (Βρεττός κ.ά.). Συγκεκριμένα, διαπιστώνεται ότι: α) η εκτέλεση των κατ' οίκον εργασιών επιδρά θετικά στην εξέλιξη και στη μάθηση των μαθητών/τριών, β) οι απόψεις των εκπαιδευτικών, των γονέων και των μαθητών/τριών συγκλίνουν υπέρ της βοήθειας των μαθητών/τριών στις εργασίες τους από τους/τις εκπαιδευτικούς μέσα στο σχολείο, γ) η καθοδήγηση των μαθητών/τριών από τους/τις εκπαιδευτικούς συμβάλλει στην επιτυχή εκτέλεση των εργασιών και στη μείωση του άγχους τους, και δ) οι μαθητές/τριες που προέρχονται από τα χαμηλότερα κοινωνικοοικονομικά στρώματα, οι οποίοι συνήθως αντιμετωπίζουν μεγαλύτερα προβλήματα στη διεκπεραίωση των κατ' οίκον εργασιών τους, βοηθιούνται περισσότερο σ' αυτές μέσω της ενισχυτικής διδασκαλίας (Χατζηδήμου, 1995). Η ανάληψη της ευθύνης της προετοιμασίας-μελέτης των μαθημάτων της επόμενης ημέρας από το σχολείο συμβάλλει και στην άμβλυνση των κοινωνικών ανισοτήτων.

Το επάγγελμα του/της εκπαιδευτικού απαιτεί καθημερινές, έντονες και εκτεταμένες συναισθηματικές δεσμεύσεις, ώστε να μπορέσουν οι εκπαιδευτικοί να ανταποκριθούν στους πολλούς και διαφορετικούς ρόλους, που δημιουργούνται μέσα από τις εκπαιδευτικές αλλαγές (Hermans, 2003). Σήμερα, ο/η εκπαιδευτικός μέσα από τις αλλαγές που προέκυψαν στο Ολοήμερο Σχολείο, έχει υποχρέωση να αναλάβει περισσότερους ρόλους διαμορφώνοντας ποικιλία ταυτοτήτων, που περιλαμβάνει την αλληλεξάρτηση με το περιβάλλον, τα συναισθήματα, τους ατομικούς στόχους και τις προσωπικές φιλοδοξίες του. Οι προσωπικοί παράγοντες όμως, δεν μπορούν πάντα να προβλεφθούν και να αντιμετωπιστούν, καθώς γενικά σε διαφορετικές επαγγελματικές φάσεις οι εκπαιδευτικοί έχουν άλλες ανάγκες και προτεραιότητες. Αντίθετα, παράγοντες όπως η εκπαιδευτική πολιτική μπορεί να επιδρά στην αποτελεσματικότητα, τις πρακτικές και τις πεποιθήσεις των εκπαιδευτικών, την κινητοποίηση και τη γενικότερη επαγγελματική τους ικανοποίηση.

Κατά συνέπεια, είναι αναγκαία η λειτουργία των σχολείων σε ολοήμερη βάση, διότι εξυπηρετούν κοινωνικούς, παιδαγωγικούς και γνωστικούς σκοπούς (Δεμίρογλου, 2005). Το Ολοήμερο Δημοτικό Σχολείο, όπως τουλάχιστον υποστηρίζεται, επιχειρεί να επιφέρει σημαντικές αλλαγές στον χρόνο και τον ρόλο του σχολείου. Αγγίζει σημαντικές πτυχές της οργάνωσης και της λειτουργίας της σχολικής μονάδας και καλύπτει παραμέτρους της εσωτερικής και εξωτερικής μεταρρύθμισης του σχολείου (Βρεττός, 2002). Το σύνολο όλων αυτών των σκοπών, που θέτει το Ολοήμερο Δημοτικό Σχολείο, καθιστά ελκυστική και ενδιαφέρουσα τη συστηματική μελέτη του καινοτόμου για την Ελλάδα θεσμού.

Βιβλιογραφικές αναφορές

- Appel, S., & Rutz, G. (1998). *Handbuch Ganztagschule: Konzeption, Einrichtung und Organization*. Schwalbach: Wochenschau Verlag.
- Esteve, J. M. (2000). The transformation of the teachers' role at the end of the twentieth century: new challenges for the future. *Educational Review*, 52(2), 197-207.
- Frey, K. (1999). *Η μέθοδος Project Μία μορφή συλλογικής εργασίας στο σχολείο ως θεωρία και πράξη*. Θεσσαλονίκη: Αφοί Κυριακίδη.
- Hermans, H. J. M. (2003). The construction and reconstruction of a dialogical self. *Journal of Constructivist Psychology*, 16(2), 89-130.
- Αγγελής, Α. (2005). *Επισκόπηση της πιλοτικής εφαρμογής «Ολοήμερο σχολείο»*. Αθήνα: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.
- Αγγελοπούλου, Δ. (2005). Ολοήμερο σχολείο: Ίδρυση, Εξέλιξη, Προβλήματα και προβληματισμοί. Στο Δ. Λουκέρης (Επιμ.), *Ολοήμερο Σχολείο: Θεωρία, Πράξη και Αξιολόγηση*. Αθήνα: Πατάκης.
- Αρkitσαίος, Κ. (2005). Περιεχόμενο και σκοπός του Ολοήμερου Δημοτικού Σχολείου. Στο Β. Σακκάς (Επιμ.), *Ολοήμερα Δημοτικά Σχολεία: Όραμα και Πραγματικότητα, Λειτουργία και Προβλήματα, Προσανατολισμοί και Προσδοκίες*. Αθήνα: Ατραπός.
- Βιτσιλάκη, Χ., & Πυργιωτάκης, Ι. Ε. (2002). *Το Ολοήμερο Σχολείο: Μια συνοπτική πρόταση για την εφαρμογή του στην πράξη*. Στο Ι. Πυργιωτάκης (Επιμ.), *Ολοήμερο Σχολείο λειτουργία και προοπτικές*. Αθήνα: Οργανισμός Εκδόσεων Διδακτικών Βιβλίων.
- Βρεττός, Ι. (2002). «Το ολοήμερο σχολείο: Οι απαιτήσεις και οι υποσχέσεις του για εκπαιδευτική μεταρρύθμιση». Στο Ι. Πυργιωτάκης (Επιμ.), *Ολοήμερο σχολείο: Λειτουργία και προοπτικές*. Αθήνα: ΥΠ.Ε.Π.Θ.-Π.Ι., 95-113.
- Βρεττός, Ι., Ταρατόρη, Ε., & Χατζηδήμου, Δ. (2001). Το πρόβλημα των εργασιών των μαθητών και η αντιμετώπισή του: Πρακτικές οδηγίες για τον εκπαιδευτικό του Ολοήμερου Σχολείου». Στο Ι. Πυργιωτάκης (Επιμ.), *Ολοήμερο σχολείο: Λειτουργία και προοπτικές*.

- Αθήνα: Οργανισμός Εκδόσεων Διδακτικών Βιβλίων, 141-157.
- Γερμανός, Δ. (2003). Παιδαγωγικός ανασχεδιασμός του σχολικού χώρου για την προώθηση της Συνεργατικής Μάθησης. Στο Ν. Χαραλάμπους (Επιμ.), *Το Συνεργατικό Σχολείο: Από τη Θεωρία στην Πράξη*. Λευκωσία: Κυπριακός Σύνδεσμος Συνεργατικής Μάθησης, 79-88.
- Δεμίρογλου, Π. (2005). *Η λειτουργία του Ολοήμερου Δημοτικού Σχολείου στη χώρα μας: θεωρητική και εμπειρική προσέγγιση*. Θεσσαλονίκη: Αφοί Κυριακίδη.
- Δεμίρογλου, Π. (2010). *Το Ολοήμερο Δημοτικό Σχολείο: Πλαίσιο λειτουργίας, χαρακτηριστικά των εκπαιδευτικών και πτυχές της εκπαιδευτικής διαδικασίας*. Θεσσαλονίκη: Αφοί Κυριακίδη.
- Δημαράς, Α. (1988). *Η μεταρρύθμιση που δεν έγινε (Τεκμήρια ιστορίας)*, τ. Α' (1821-1894) και τ. Β' (1895-1967). Αθήνα: Ερμής.
- Ζήγος, Σ. (1990). *Ευρωπαϊκά Εκπαιδευτικά Συστήματα και Ενιαίο Σχολείο*. Αθήνα: Σ. Γ. Ζήγος.
- Θωίδης, Ι., & Χανιωτάκης, Ν. (2007). «Ολοήμερη εκπαίδευση. Η ευρωπαϊκή εμπειρία και η περίπτωση της Ελλάδας». *Επιστημονικό Βήμα του Δασκάλου*, 6, 97-116.
- Καραβασίλης, Γ. (2005). *Ολοήμερο σχολείο: Οργάνωση-Προβλήματα-Προοπτικές*. Στο *Ολοήμερα Δημοτικά σχολεία*. Αθήνα: Ατραπός.
- Κυρίζογλου, Γ. (2004). Ολοήμερο Δημοτικό Σχολείο. Η ελληνική πραγματικότητα και οι προοπτικές του. *Το Σχολείο και το σπίτι*, 460, 179-184.
- Κυρίδης, Α., Τσακίριδου, Ε., & Αρβανίτη, Ι. (Επιμ.). (2006). *Το ολοήμερο δημοτικό σχολείο στην Ελλάδα: ερευνητικές και θεωρητικές προσεγγίσεις*. Αθήνα: Τυπωθήτω.
- Λέφας, Χρ. (1942). *Ιστορία της εκπαίδευσης*. Αθήνα: Οργανισμός Εκπαιδευσεως Διδακτικών Βιβλίων.
- Λουκέρης, Δ. (Επιμ.). (2005). *Ολοήμερο Σχολείο: Θεωρία, πράξη και αξιολόγηση*. Αθήνα: Πατάκης.
- Μπουζάκης, Σ. (1995). Το Ολοήμερο Σχολείο: Θεωρία και πράξη-σύγχρονες τάσεις. Στο *Το Ολοήμερο Σχολείο. Πρακτικά 9ου Πανελλήνιου Εκπαιδευτικού Συνεδρίου Δασκάλων-Νηπιαγωγών, Πάφος, 26-27 Απριλίου*. Λευκωσία: ΠΟΕΔ.
- Παπαπέτρου, Μ., & Σουσαμίδου-Καραμπέρη, Α. (2004). *Ολοήμερο σχολείο. Μια νέα εκπαιδευτική πραγματικότητα*. Θεσσαλονίκη: University Studio Press.
- Πυργιωτάκης, Ι. (2001). Ολοήμερο Σχολείο: Μια πρώτη προσπάθεια εφαρμογής του στην Ελλάδα. Στο Δ. Χατζηδήμου (Επιμ.), *Παιδαγωγική και Εκπαίδευση: Τιμητικός τόμος για τα 65 χρόνια του Καθηγητή Παναγιώτη Ξωχέλλη*. Θεσσαλονίκη: Αφοί Κυριακίδη.
- Πυργιωτάκης, Ι. (2002). Διεθνείς εξελίξεις και η ελληνική περίπτωση. Στο Ι. Ε. Πυργιωτάκης (Επιμ.), *Ολοήμερο Σχολείο-Λειτουργία και Προοπτικές*. Αθήνα: ΥΠΕΠΘ-Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.
- Πυργιωτάκης, Ι. Ε. (2004). Ολοήμερο Σχολείο: Η περιπέτεια ενός θεσμού. *Μακεδόνων*, 12, 5-18.
- Σακκάς, Β. (2005). Θέματα οργάνωσης, λειτουργίας και φιλοσοφίας του ολοήμερου σχολείου. Στο *Ολοήμερα Δημοτικά σχολεία*. Αθήνα: Ατραπός.
- Τζάνη, Μ. (2006). *Η ελληνική πρόταση για το σχολείο του μέλλοντος. Πιλοτικό Ολοήμερο Δημοτικό Σχολείο*. Θεσσαλονίκη: Ερωδίας.
- ΥΠΕΠΘ, (2005). *Επισκόπηση της πιλοτικής εφαρμογής «Ολοήμερο Σχολείο»*. Αθήνα.
- Χατζηδήμου, Δ. (2008). *Εισαγωγή στην Παιδαγωγική: Συμβολή στη διάχυση της παιδαγωγικής σκέψης*. Θεσσαλονίκη: Αφοί Κυριακίδη.
- Χατζηδήμου, Δ. (1995). *Οι κατ' οίκον εργασίες των μαθητών: Μια ερευνητική προσέγγιση*. Θεσσαλονίκη: Αφοί Κυριακίδη.

Χατζηδήμου, Δ., & Ταρατόρη, Ε. (1990). *Η ειδίκευση των εκπαιδευτικών της Δημοτικής Εκπαίδευσης: μια εμπειρική παιδαγωγική έρευνα*. Θεσσαλονίκη: Γιαχούδη-Γιαπούλη.

Εγκύκλιοι Υπουργικές Αποφάσεις

Νόμος 2525/97 (ΦΕΚ Α' 188), Ενιαίο Λύκειο, πρόσβαση των αποφοίτων του στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση, αξιολόγηση του εκπαιδευτικού έργου και άλλες διατάξεις.

ΥΠΕΠΘ. Φ. Γ1/98/265/2-3-1989

ΥΠΕΠΘ. Φ.13.1/767/884/3-9-1998

ΥΠΕΠΘ. Φ.36/46/4305/Γ1/ 28-1-2002

ΥΠΕΠΘ. Φ.50/49/115335/Γ1/31-10-2002

ΥΠΕΠΘ. Φ.50/76/121153/Γ1/13-11-2002

ΥΠΕΠΘ. Φ.13.1/812/77250/Γ1/23-7-2002

ΥΠΕΠΘ. Φ.50/57/26650/Γ1/17-3-2003

ΥΠΕΠΘ. Φ.50/58/26861/Γ1/17-03-2003

ΥΠΕΠΘ. Φ.13.1/812/77250/Γ1/23-07-2003

ΥΠΕΠΘ. Φ.50.4/163/87915/Γ1/1-9-2004

ΥΠΕΠΘ. Φ.51/154/77093/Γ1/ 23-8-2006

ΥΠΕΠΘ. Φ.12/620/61531/Γ1/9-6-2010

ΥΠΕΠΘ. Φ.2/879/88413/Γ1/20-7-2010

ΥΠΕΠΘ. Φ.50/284/61570/Γ1/30-5-2011

ΥΠΕΠΘ. Φ. 12/520/61575/Γ1/16-6-2011

ΥΠΕΠΘ. Φ12/657/70691/Δ1/11-05-2016

ΥΠΕΠΘ. Φ7/118139/Δ1/9-9-2020

ΥΠΕΠΘ. Φ.7/64519/Δ1/3-6-2025

ΥΠΕΠΘ. ΦΕΚ 109/Α/1-8-2017

